

Margarita Serafimova

(Bulgaria, Institute for Literature, Bulgarian Academy of Sciences)

A National Conference with International Participation on *Creative Imagination and the Changing Sensitivity to Nature*

Abstract: The National Conference with International Participation titled *Creative Imagination and the Changing Sensitivity to Nature* is a part of the project *Literature and Nature* funded by the Bulgarian National Science Fund (BNSF). This paper aims to acquaint readers with the motivation and intentions of the project team and the objectives of the conference. It provides an overview of the themes tackled during each of the sessions, the variety of issues brought forward by the participants and the wealth of ideas discussed over the three conference days.

Маргарита Серафимова

(България, Институт за литература, Българска академия на науките)

Национална научна конференция с международно участие *Творческото въображение и променящата се чувствителност за природата*

На 15, 16 и 17 февруари 2023 г. Институтът за литература на БАН събра в своите зали петдесетима изследователи от 12 висши училища и научни институти около темата „Творческото въображение и променящата се чувствителност за природата“. Триденевната конференция с международно участие бе организирана по инициатива на екипа на научния проект „Литература и природа. Български литературни и литературоведски интерпретации“ (Договор с ФНИ, № КП-06-Н60/13 от 3.12.2021). Членовете на екипа (Маргарита Серафимова, Пенка Ватова, Пламен Антоу, Светлана Стойчева, Калина Захова, Андрей Ташев, Елена Борисова и Николай Желев), бяха ръководени от професионалната амбиция да обединят разпилените усилия на учени от различни институции и различни хуманитарни дисциплини в опитите им да анализират и интерпретират значимостта на природата за изкуството, науката и обществото. Самата тема предполага интердисциплинарен подход, а нейната актуалност е вън от съмнение. Именно тези фактори допринесоха за големия интерес към темата на форума и за интензивността на изследователския обмен по време на трите конферентни дни и след това.

Без съмнение, мисълта за околната среда днес е във фокуса на общественото внимание. Водеща е и в културен, и в политически, и в екзистенциален смисъл. Призивът за природосъобразен начин на живот е във всички дискурси. Промените в климата все повече ни тревожат, съдбата на живата материя ни измъчва; въпросите за нашата отговорност за опазване на природната среда стават кардинални, решенията – неотложни. Световната общественост е с изострено внимание към всички области на знанието, които проявяват грижа към участта на Земята, към опитите да се реанимира природата, тревожно издъхваща в резултат на „модерните“ подходи към нея. Възстановяването на разкъсаната връзка между човека и природата все повече се схваща като императив, а във философски аспект се наблюдава преодоляване на противопоставянето между при-

рода и култура. Днес осъзнаваме, че става дума за единство, към което самите ние принадлежим, с което сме обвързани в двупосочна зависимост. При това, природата вече е не толкова тази, която ни закриля, а която на свой ред има нужда от нашата закрила.

Ето защо, научният екип по проекта си поставя перформативния въпрос какво може да направи литературата за околната среда. Писателите открай време са защитници на природата, еколози преди самото понятие да се роди, първите внимателни наблюдатели на връзките на всяко живо същество с неговата среда. Литературата не може да излекува ранената природа, но тя неуморно пресъздава, възкресява, обновява – посредством написаното – отношенията на човека с природата и представите му за нея. Литературата може да помогне да се промени начинът, по който хората мислят за околната среда. Затова проектът има за цел да проучи способността литературата дискретно да подбужда, да събужда афинитет и грижа към природата като потърси единството на природознание, природолюбие и природозащита. Съвременната литература се движи от антропоцентризъм към екоцентризъм, поставяйки природата в центъра на вниманието не толкова за нас, колкото за самата нея; преоткривайки природата не само в нейния символичен, но и в нейния емпиричен израз. Литературата е важен фактор в преосмислянето на отношението на човека към природния свят.

В същото време, екипът на проекта беше с ясното съзнание, че досега не са били организирани научни събития с широк кръг специалисти, които да добавят усилията на изследователи от различни хуманитарни науки към осмислянето на поезията и поетиката на природата в българската културна традиция. Именно тази необходимост и тази липса залегнаха в основата на проведения през февруари 2023 г. научен форум.

Работата на конференцията беше организирана около различни тематични центрове: природните картини между националното и универсалното, афективното и когнитивното, микро- и макрокосмоса; „природните“ жанрове в изкуството, екология и литература, и т.н.

Един значителен корпус от текстове беше посветен на природата в българската литература: темпорално организирани, като изложението на Михаил Неделчев (НБУ: „Полярните природни визии в българската поезия от XX век“) или това на Николай Желев (ИЛ, БАН: „Природата в първите български белетристични произведения; центрирани около даден жанр“), като например природата в българската драматургия по библейски мотиви (Мариета Иванова-Гиргинова (ИЛ, БАН: „Апокалипсис и небесни блаженства“), или в първия български химн (Николета Пътова (ИЛ, БАН: „За природата химнично“), около отделен автор (Пламен Антов (ИЛ, БАН: „Изгубеният баланс: Павел Вежинов, „Везни“) или около конкретен социопоетичен проблем (Георги Господинов (ИЛ, БАН: „Муха и литература. Към една Малка антология на мухата в българската поезия“).

Екологичната проблематика стоеше в центъра на вниманието на Андрей Ташев (ИЛ, БАН), чийто доклад бе озаглавен „Екологични аспекти в българската морска белетристика между двете световни войни“, а също и на Калина Захова (ИЛ, БАН), която се спря на „Опитите за природосъобразен живот на българските толстоисти от първите десетилетия на XX век“. Традиционният бином жена-природа, белязана от тополи и архетипи, служеше за основание Мартин Колев (СУ) да подложи на анализ „Женскостта като дива и окултурена природа в творчеството на Матвей Вълев“. Една друга естествена свързаност, тази на детето и природата, беше във фокуса на изследването на Росица Чернокожева (ИЛ, БАН) с доклад на тема „Природата и детето – анимистичното начало“, както и на Мария Пилева (ИЛ, БАН), чието изложение, озаглавено „Едно „Пътешествие вътре въкъщи“ от 1870 г.“, представи една малко позната образователна програма за юноши на сп. „Зорница“ върху природните явления. Пак по темата за детето, но

от изкуствоведски ракурс, беше предложеният от Катерина Гаджева (ИИИ, БАН) текст: „Мила Родино, ти си земен рай! Природата на България, представена в детските илюстрации от 1960-те години на XX век“.

Група текстове допринесоха за разширяване на географския ареал на изследванията върху природата. Така, Стилиана Петкова (СУ) представи пред аудиторията „Природата като средство за изразяване на женската субектност в художествения свят на швейцарската авторка Корина Бий“, Мария Димитрова (СУ) постави „Природата под въпрос в две стихотворения на Томас Харди“, а Виолета Вичева (ИЛ, БАН) размишлява върху вината и отговорността на човека в романите „Стената“ и „Мансардата“ на австрийската писателка Марлен Хаусхофер. За тази географски обширна и тематично богата картина на изследваната проблематика допринесоха също и Ребека Джили (СУ) със своята презентация, посветена на природата в автобиографичното повествование на И. М. Долгоруков, и Елеонора Шестакова (Украйна) с вниманието ѝ към рицарския пейзаж в лириката на Николай Гумильов, и Христо Тодоров (ИЛ, БАН) с любопитния поглед към „Жабешкият хор“ от романа „Елизабет Костело“ на Джон Максвел Кутси.

Едно подчертано философско и антропологично уплътняване на връзката природа – човек беше заложено в докладите на Божана Филипова (ИЛ, БАН) върху „Творческото въображение на природата при Кант, Гьоте и Шелинг“, на Лидия Денкова (НБУ) върху „Философската носталгия по тъждеството в *Locus amoenus*“ като златно сечение на сетивното и философското, под властта на красивото, както и в доклада на Валери Личев (ИФС, БАН), съсредоточен върху психоаналитичното тълкуване на художествените описания на природата.

Различни природни елементи бяха залегнали в основата на някои от презентациите: облакът (Клео Протохристова, ПУ: Подир сенките на облаците – от Аристофан до Гугъл Драйв), вятърът (Светлана Стойчева, НАТФИЗ: Митопоетика на вятъра – Емануил Попдимитров), или бурята (Маргарита Серафимова, ИЛ, БАН: Бурята – една природна и поетична стихия).

В конференцията се открояваха два големи тематични блока. Първият, озаглавен „В царството на Флора“, беше свързан с поетиката, символиката и философията на растителния мит. Вяра Попова (ИФС, БАН) направи обзор на различните особености и стилове в източната и западната флористика („Сравнявайки букета от цветя и икебаната“). Анисава Милтенова (ИЛ, БАН) с презентацията си „Едно тълкуване на растения в Книга Еклезиаст и неговата символика“ и Иван Илиев (СУ) със своята „Рецепцията на дървото и растенията през призмата на превода“, въведоха в средновековните интерпретации на темата. Нейните различни авторски, темпорални и поетологични измерения проследиха Андриана Спасова (ИЛ, БАН) с текста „Колко идилии се раждат в ума на човека“ или за растителния свят у Найден Геров“, Петя Абрашева (РУ) – с „Нарцис срещу Лилия – флорални и митологични аспекти в поезията на Николай Лилив“ и Надежда Цочева (ШУ) – с „Градините на българския модернизъм и постмодернизъм. Флоропоетика и декоративност“. От своя страна, Хюсеин Мевсим (Анкарски университет) представи растителността на Истанбул в българската литература и живопис под доминиращия силует на кипариса („Тъмната сянка на едно вечнозелено дърво“).

Във втория открояващ се блок от текстове беше дискутирана тревогата за настоящето и бъдещето на познатия ни свят в природните утопии и дистопии. Така Калин Михайлов (СУ) повдигна въпросите за допустимите граници между естествено и изкуствено, любовта и омразата към природата („Отричането на органичната природа в антиутопичните светове на О. Хъксли, К. С. Луис и Дж. Оруел“), Галина Георгиева (ИЛ, БАН) изследва пространството на човешките страхове пред саморазрушаващата се цивилизация („Какво търсим в Зоната? Върху „Сталкер“ на Андрей Тарковски и „Анихи-

лация“ на Алекс Гарланд“), а Александър Попов (СУ) потърси проекциите на изплъзващата се, поради своята тоталност и всеобхватност, тема за природата в един съответстващ ѝ по своите мащаби, поливалентност и хибридна същност жанр („Мега-романът и моделирането на природата“).

Докладите, посветени на българската научна фантастика доближиха тази проблематика до пределите на родното с цялата драматичност и незаобиколимост на тревогата за природното, органичното и съвместимото с живота (Николай Генев (ИЛ, БАН) с текста си „Травмата Витоша: „Вирт“ и урбанизмът в контекста на екологичната фантастика“, Елена Борисова (ИЛ, БАН) – със своя, „Човекът и природата в борба за оцеляване: „Съдът на поколенията“ и „Десетият праведник“ на Любомир Николов“, както и Чавдар Парушев – с „Екопоетически нагласи и пренагласи в няколко произведения на българската научна фантастика“.

Ренесансът беше сцената на изследователските наблюдения в изложението на Богдана Паскалева (СУ) с тема, посветена на „Фигурата на природата в „За героичните изстъпления“ на Джордано Бруно“, но също и на Елия Маринова (СУ), около „Живата градина в сборника *Epistulae metricae* на Франческо Петрарка“.

В компаративна перспектива проблемите на природата бяха поставени от Румяна Л. Станчева (СУ) в текста ѝ „Бягство в природата в съвременната проза. Кристин Димитрова и Габриела Адамещяну“ и от Николина Бурнева (ВТУ), която под заглавието „Меланхолия: за антропоцентризма на природните картини“ повдигна някои обезпокояващи въпроси, свързани с разколебаната природност на съвременния човек. Людмила Балабанова постави в центъра на вниманието един жанр без граници, за който природата е естествена хранителна среда в едно изложение, озаглавено евокативно: „Природата живее в нас и ние в нея“: корени на хайку естетиката.

Големият интерес към темата на конференцията, обещаващите приноси, които предстои скоро да се превърнат в сборник от текстове, както и динамичните дискусии след всяко заседание, показаха не само неизчерпаемостта на темата за природата, но и високия смисъл на размишленията върху нея – в професионален, изследователски, но и в морален аспект. Научният екип на проекта „Литература и природа“ планира в скоро време организирането на втора конференция по тези животрептящи въпроси, в чието решаване са заплетени не само произведенията на изкуството и тяхното теоретично осмисляне, но и собствените ни съдби като жители на задъхващата се планета.